

KAKO PREDSTAVNICI GENERACIJE Z PERCIPIRAJU INTERNET?

SAŽETAK

Današnji adolescenti od rođenja odrastaju uz digitalne tehnologije i internet. Kako bi se, sukladno socijalno konstruktivističkoj perspektivi, spoznao doživljaj interneta tih adolescenata u ovom radu se koristila kvalitativna metodologija. Teorija upotrebe medija i zadovoljenja potrebe je usmjeravala oblikovanje pitanja u polustrukturiranom intervjuu. Da bi se vidjelo kako mladi doživljavaju internet, intervjuirano je deset djevojaka i devet mladića srednjoškolaraca. Njihovi odgovori analizirani su tematskom analizom te su utvrđene četiri tematska područja: »Doživljaj srednjoškolaraca koji imaju na pojam internet«, »Motivacija za korištenjem interneta«, »Doživljaj pozitivnih i negativnih strana korištenja interneta« i »Emocionalni doživljaj korištenja interneta«. Pokazalo se da motivi za korištenje interneta uključuju zabavu, učenje, socijalne interakcije i, u manjoj mjeri, smanjivanje stresa. Mladi identificiraju pozitivne i negativne aspekte korištenja interneta, a na temelju vlastitih iskustava navode više negativnih doživljaja. Korištenje interneta, pak, izaziva više različitih ugodnih emocionalnih reakcija, ali i sukobe s obitelji te njihove propuste u izvršavanju kućnih i školskih obaveza.

- 1 izv. prof. dr. sc. Daniela Šincek, prof. psihologije, e-mail: dsincek@ffos.hr
- 2 doc. dr. sc. Marija Milić, prof. psihologije, e-mail: mmilic@ffos.hr
- 3 dr. sc. Anita Barišić, mag. socijalnog rada, e-mail: abarasic@pravos.hr

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: srpanj, 2022.
Prihvaćeno: svibanj, 2023.
UDK: 004.738-053.6
DOI 10.3935/ljsr.v30i1.510

Daniela Šincek¹

orcid.org/0000-0001-8011-3280
Filozofski fakultet u Osijeku, Sveučilište
Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Hrvatska

Marija Milić²

orcid.org/0000-0003-3018-769X
Filozofski fakultet u Osijeku, Sveučilište
Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku,
Hrvatska

Anita Barišić³

orcid.org/0000-0001-5245-8265
Pravni fakultet u Osijeku, Sveučilište Josipa
Jurja Strossmayera u Osijeku, Hrvatska

Ključne riječi:

internet; adolescenti; socijalni
konstruktivizam; teorija upotrebe
medija; zadovoljavanje potreba

UVOD

Tehnološki napredak i nove pojave koje on donosi izazivaju reakciju među ljudima. Generacije, poput mladih rođenih od 1997. do 2012. godine ili generacije Z po Dimocku (2019.), od rođenja žive u svijetu u kojem je korištenje interneta svakodnevnica. Prensky (2001.) ih naziva digitalnim starosjediocima, za razliku od njihovih roditelja i starijih generacija, koje pak naziva digitalnim imigrantima. Generacija Z je u vrijeme pripreme ovog rada u dobi od 11 do 26 godina, odnosno od predadolescencije do mlade odrasle dobi, razvojnih razdoblja u kojima se događaju brojne promjene na različitim područjima čovjekova funkcioniranja (od biološkog, preko kognitivnog do emocionalnog i socijalnog funkcioniranja). Njihovo odrastanje i sazrijevanje se, za razliku od njihovih roditelja, odvija u digitalnom svijetu. Stoga se pojavljuju različite smjernice i preporuke za ponašanje djece i mladih na internetu.

Takve su i smjernice Svjetske zdravstvene organizacije – SZO (WHO, 2019.) za predškolsku djecu kojima upozoravaju roditelje, stručnjake i znanstvenike na odgovorno korištenje interneta. Ipak, John i sur. (2021.) ukazuju da se naši predškolci i njihovi roditelji u pravilu ne pridržavaju tih smjernica. Same smjernice preporučuju da djeca do godinu dana starosti ne bi smjela uopće koristiti ekrane, do četvrte godine se preporučuje ograničiti korištenje bilo koje vrste ekrana na manje od sat vremena dnevno uz istovremeno povećanje fizičke aktivnosti djece. S druge strane, Ophir, Rosenberg i Tikochinski (2021.) u svom kritičkom osvrtu smjernica SZO-a ističu kako su i autori preporuka zaključili da je većina (31 od 33 rada) na kojima je temeljena preporuka, loše kvalitete. Ophir, Rosenberg i Tikochinski (2021.) proveli su metaanalizu na 33 rada i ukazali kako su ukupni efekti vremena provedenog na ekranima na psihički razvoj zapravo mali te da postoji značajna istraživačka pristranost u smjeru prenaglašavanja negativnih učinaka i neobjavlivanja radova u kojima se nisu utvrdili negativni učinci ili su se pojavili pozitivni učinci. Ipak, za očekivati je da će autoritet SZO-a i dalje biti vodilja unatoč podacima koji ukazuju da njihove smjernice nisu utemeljene na dovoljno jasnim dokazima. Pri tome stručnjaci i znanstvenici (npr. Lewis i sur., 2021.) potiču da te smjernice budu osnova za osmišljavanje intervencija zasnovanih na dokazima (eng. *Evidence Based Interventions*). Preduvjet za to bi, ipak, bio da su smjernice zasnovane na istraživanjima zadovoljavajuće metodološke razine i da je veličina učinaka koji su utvrđeni dovoljno velika da možemo govoriti o tzv. kliničkoj, a ne samo o statističkoj značajnosti (Martínez-Ezquerro, Riojas-Garza i Rendón-Macías, 2017.).

Podaci o pristranosti u objavljivanju Ophir, Rosenberg i Tikochinski(2021.) sukladni su i s rezultatima najjednostavnije analize pretraživanja na Google Scholaru. Kada se pretražuje izraz *negative effects of Internet*, dobiva se 1 430 rezultata, dok se pretraživanjem izraza *positive effects of Internet* dobije 548 rezultata. Odnosno 2,6 puta je više radova posvećenih negativnim učincima interneta. Kada se uzmu u obzir radovi objavljeni od 2018. godine, odnos je još neuravnoteženiji – 3,2 puta je

više radova o negativnim učincima (578) nego pozitivnim učincima interneta (176). Važnost pristranosti u objavljivanju koju spominju Ophir, Rosenberg i Tikochinski (2021.) jasnija je ukoliko se osvrnemo na argument koji ističu Ponti i sur. (2017.) za smanjenje vremena na ekranima kod predškolske djece – nedostatak potvrđenih benefita i poznati razvojni rizici.

Autorice ovog istraživanja su se do sada uglavnom posvetile rizičnim ponašanjima mladih na internetu (npr. Šincek i sur., 2017.). Kako smo u svom radu bile isključivo usmjerene na rizična ponašanja, spoznaje iz naših dosadašnjih radova govore isključivo o tome. Ipak, u svom radu smo uočile da, za ista nasilna ponašanja na internetu, kada se uspoređuju procjene rizičnosti tih ponašanja koje daju adolescenti s procjenama koje daju njihovi nastavnici, adolescenti ista ponašanja procjenjuju manje rizičnima od odraslih sudionika (Milić, 2020.). To nas je potaklo na propitivanje primjerenosti kvantitativnog pristupa istraživanju ovih pojava.

Naime, kada se promatra razvoj istraživanja nasilja preko interneta, može se uočiti djelovanje perspektive iz koje znanstvenik polazi. Istraživanja rodni razlika u činjenju vršnjačkog nasilja preko interneta su dobar primjer – u početku su neki znanstvenici pretpostavljali da će, kao oblik indirektna agresije, nasilje biti izraženije kod djevojaka (npr. Johnson, 2009.), dok su drugi smatrali da će se i tu pokazati veća sklonost mladića rizičnom ponašanju (npr. Walrave i Heirman, 2011.). Iako su istraživanja više podržavala potonju pretpostavku (npr. Šincek i sur., 2017.), propitivale smo jesu li mjere rodno uravnotežene. Odnosno, pitanje koje nam se nametalo je jesmo li »nalazile samo ono što smo tražile« (nasilna ponašanja na internetu koja su tipičnija za mladiće) i propustile utvrditi postojanje nasilnih ponašanja na internetu tipičnijih za djevojke. I jesu li onda rodne razlike možda samo odraz toga da nismo osmislile pitanja primjerena za oba roda. Također, izazovnim se činilo kako zahvatiti dio popratnih reakcija mladih u našim istraživanjima. Oni su na neka ponašanja koja smo mi, iz pozicije i odraslih i istraživačica smatrale nasilnim, doživljavali zabavom ili šalom. Propitivale smo je li smisleno polaziti iz pozicije autoriteta odraslih znanstvenica koje procjenjuju neko ponašanje rizičnim, postaviti ga kao pitanje u upitnik i utvrditi da, primjerice, preko 80% mladih ogovara i doživljava ogovaranje na internetu? Što sa samom Olweusovom (1993.) definicijom nasilnog ponašanja među vršnjacima koja podrazumijeva namjeru počinitelja da počini štetu osobi koja doživljava nasilje? Tko treba biti »sudac« koji procjenjuje je li ta namjera postojala? A osobito što u situacijama kada počinitelj smatra da nije imao namjeru povrijediti drugu osobu, a ta osoba doživljava njegovo ponašanje zlonamjernim? Iz društveno konstruktivističke perspektive (Fisher, 1991.), mogli bismo zapravo govoriti o dva različita događaja – prema počinitelju nenasilnom, a prema osobi koja je to doživjela nasilnom ponašanju. I kad gledamo iz te perspektive, podaci koji dosljedno pokazuju da, na reprezentativnom uzorku, imamo više prevalencije doživljavanja nego činjenja nasilja (npr. Duvnjak i sur., 2016.), je li to smisleno interpretirati isključivo kao socijalno poželjno odgovaranje? Ili treba uzeti u obzir i različiti doživljaj »istog«

događaja od strane različitih osoba? U kvantitativno usmjerenim istraživanjima smo mi, kao autorice upitnika činjenja i doživljavanja nasilja preko interneta, zapravo procjenjivale i da je ponašanje nasilno i da je postojala namjera.

Teorijsko polazište

Kroz prethodno opisane procese, osvijestile smo da smo zauzimale gotovo modernističku poziciju znanstveničke moći (kako ju opisuje Giddens, 1991., prema Knežević, Miljenović i Branica, 2013.) koja se zasniva na pretpostavci o mogućnosti jasnog razlikovanja istinitog i točnog od neistinitog i netočnog. Korištenje kvantitativnog pristupa istraživanju određeno pozitivističkim načelima (Crotty, 1998.) dodatno nas je usidrilo u tome. Ipak, interakcije s našim sudionicima tijekom prikupljanja podataka ili povratne informacije naših studenata koji su provodili programe prevencije nasilja preko interneta (Babić Čikeš i sur., 2016.) koje smo osmislile poticale su nas na preispitivanje i usmjerile prema društveno konstruktivističkoj perspektivi i interpretativizmu (Crotty, 1998.).

Same doživljavamo internet kao pojavu koja ima brojne prednosti i rizike. Ipak, naše istraživačke teme i kvantitativni pristup usmjeravali su nas prema negativnim aspektima interneta i digitalnih tehnologija. Kontradiktorno, osvijestivši da nas je kvantitativni pristup usmjerio pristranom i subjektivnom znanstvenom promišljanju digitalnog svijeta, okrenule smo se kvalitativnom pristupu kako bismo od drugih dobile cjelovitiji doživljaj interneta.

Pri tome nam se činilo važno uzeti u obzir da su generacije digitalnih imigranata imale znatno veći doprinos u konstruiranju dijeljenog doživljaja interneta, nego generacije koje su odrastale uz internet, dakle, prenskijevski digitalni starosjedioci (Prensky, 2001.). Važnim nam je imati na umu da su i ranije, kada bi se pojavio neki novi medij ili bi došlo do tehnološkog napretka, emocija straha i zabrinutost zbog nepovoljnih učinaka bile učestale, osobito u generacijama koje nisu odrastale s tim novitetima. Tako Beuick (1927.) ukazuje da je jedan američki koledž zabranio svojim studentima da imaju radio prijemnike kako bi izbjegli da studentice predugo ostaju budne. Meerloo (1954.) na samom početku svog rada ukazuje da svaki novi medij masovne komunikacije djeluje pretjerano na čovjekova osjetila i stoga zahtijeva adaptaciju. Nastavlja kako je »općepoznata činjenica da televizija ima hipnotizirajuće i zavodničko djelovanje na publiku (...)« (Merloo, 1953.: 290). Moguće je uočiti sličnosti u upozorenjima koje daje Merloo (1953.) s upozorenjima o štetnosti interneta u kojima se lako prepoznaje izrazito negativan stav autora.

Dok stručnjaci i znanstvenici upozoravaju na opasnosti novih medija, relativno je malo radova koji proučavaju kako mladi doživljavaju internet kao medij koji je njihovim roditeljima bio novina, a njima uobičajen i nešto s čim odrastaju cijeli svoj život. Postojeće kvalitativne studije uglavnom su usmjerene na neki aspekt sadr-

žaja na internetu poput korištenja interneta da bi se promoviralo vlastito zdravlje (Radovic i sur., 2018.) ili na ulogu koju društvene mreže imaju u oblikovanju slike o vlastitom tijelu (Burnette, Kwitowski i Mazzeo, 2017.). Tsai (2004.) je intervjuirajući srednjoškolce izdvojio četiri kategorije njihova doživljaja interneta: internet kao tehnologija, oruđe, igračka i sredstvo za (zamišljeno) putovanje. Sam doživljaj interneta je relativno rijetko proučavan i iz kvantitativnog pristupa. Tsai i Lin (2004.) zaključili su da su mladići s Tajvana u dobi od 16 do 18 godina usmjereniji na zabavnu, a njihove vršnjakinje na instrumentalnu stranu interneta. Valja uočiti da sudionici Tsaievih istraživanja danas imaju oko 34 godine i da su svoje djetinjstvo proveli vjerojatno ne koristeći internet. Stoga nedostaju spoznaje kako mladi koji su od rođenja okruženi mogućnostima njegova korištenja doživljavaju internet. U međuvremenu se dostupnost interneta višestruko povećala, a pandemijsko vrijeme je dodatno potaklo usmjerenost svih, pa i mladih, ka internetu (npr. Matković i Vejmelka, 2022.).

Stoga je vrijedno krenuti od teorijskih postavki koje objašnjavaju upotrebu medija. Iako osmišljena davno prije nego je internet doživio široku upotrebu, Teorija upotrebe medija i zadovoljenja potreba (Katz, Blumler i Gurevitch, 1974.) može se primijeniti i na ovaj medij. Zasniva se na nekoliko pretpostavki. Publiku (kako su istraživanja i pristup bili originalno razvijeni na istraživanju televizije, korišten je termin publika) se doživljava aktivnom, odnosno odabir sadržaja koji se prati na masovnim medijima određen je ciljevima koje osoba ima. Dakle, publika nije usmjerena na masovne medije samo kao na dokolicu, već je korištenje tih sadržaja određeno psihološkim potrebama i motivima. Upravo to određenje publike kao aktivne mijenja način doživljavanja masovnih medija – nije televizija ta koja izaziva određene učinke kod djece, već su djeca i odrasli, kao članovi aktivne publike, oni koji aktivno biraju sadržaje sukladno svojim motivima i potrebama. Pri tome su sadržaji masovnih medija samo jedan od načina na koji ljudi mogu zadovoljiti svoje potrebe i motive te su u svojevrsnom natjecateljskom odnosu s drugim aktivnostima koje također mogu zadovoljiti te potrebe. Za ovaj rad važna je i pretpostavka da se o motivima i potrebama može adekvatno saznati od publike same, odnosno da su ljudi dovoljno svjesni da mogu izvještavati ili bar prepoznati moguće motive i potrebe koje zadovoljavaju korištenjem medija. Konačna teza ove teorije je da bi bilo korisno otkloniti vrijednosne procjene kulturalnog značaja masovnih komunikacija i usmjeriti se na samu publiku (Katz, Blumler i Gurevitch, 1973.). U okviru pristupa razmatrale su se i funkcije tadašnjih medija: diverzija (uključuje i izbjegavanje svakodnevnih dosadnih aktivnosti i bijeg od problema te emocionalno olakšanje), osobni odnosi (uključujući i funkciju medija kao nadomjestaka za druženje), osobni identitet (mediji kao podrška vrijednosti ili prostor za istraživanje mogućnosti u okviru identiteta) te nadzor, odnosno zadovoljenje naše potrebe za informacijama (McQuail i sur., 1972., prema Katz, Blumler i Gurevitch, 1973.). Naslanjajući se na ranija istraživanja, Katz, Blumler i Gurevitch (1973.) ističu da su izvori zadovoljenja potreba sadržaj koji se konzumira, samo izlaganje medijima i socijalni kontekst koji određuje obilježja situ-

acije u kojoj se mediji koriste (npr. obiteljsko gledanje filma na televiziji ili obiteljski odlazak u kino). Katz, Blumler i Gurevitch (1974) specificiraju motive: informiranje i obrazovanje, parasocijalni odnosi, zabava, socijalne interakcije te bijeg od stresa u svakodnevnom životu. Stafford, Stafford i Schkade (2004.) razmatraju mogućnosti primjene ove teorije za objašnjenje motivacije za korištenje interneta. Pri tome govore o zadovoljenju kroz sadržaj koji se konzumira na internetu i zadovoljenju kroz sam proces korištenja interneta. Prepoznaju i da internet predstavlja socijalni kontekst, odnosno da se internet koristi kako bi zadovoljio transakcijske i komunikacijske potrebe, te je kod interneta kao medija jasnije vidljiva ova svrha nego kod, primjerice, televizije.

Stoga nam se činilo važnim provjeriti kako srednjoškolci, kao pripadnici generacije Z (Turner, 2015.; Dimock, 2019.), koja je prva generacija koja od rođenja odrasta uz digitalne tehnologije, doživljavaju internet. U samom pristupu osmišljavanju pitanja polustrukturiranog intervjua vođeni smo već ranije spomenutim motivima iz Teorije upotrebe medija i zadovoljenja potreba (Katz, Blumler i Gurevitch, 1974.) – informiranje i obrazovanje, parasocijalni odnosi, zabava, socijalne interakcije te bijeg od stresa u svakodnevnom životu. U okviru šireg projekta za potrebe ovog rada izdvojeni su podaci iz kvalitativnog dijela istraživanja, a koji odgovaraju na sljedeća specifična istraživačka pitanja (ovo je dio kvalitativnih podataka i dio specifičnih istraživačkih pitanja, ostala će biti obrađena u zasebnim radovima):

1. Utvrditi kako srednjoškolci doživljavaju internet
2. Dobiti uvid u motivaciju srednjoškolaca za korištenjem interneta.
3. Utvrditi kako srednjoškolci opisuju i doživljavaju pozitivne i negativne strane korištenja interneta.
4. Dobiti uvid u emocionalni doživljaj korištenja interneta kod srednjoškolaca.

METODOLOGIJA

Istraživanje se provodilo u periodu od lipnja do rujna 2020. godine. Uzorak u istraživanju bio je prigodan. Svi sudionici istraživanja su poznanici i prijatelji uvježbanih diplomantica prve autorice, a koje su provodile istraživanje. Ovakav odabir sudionika učinjen je zbog epidemioloških mjera donesenih uslijed COVID-19 pandemije koji su usmjeravali intervjuiranje uživo na poznanike intervjuerica. Pri odabiru sudionika vodilo se računa o dobi sudionika, dobrovoljnosti i motiviranosti za sudjelovanje u istraživanju. Za sudionike mlađe od 15 godina tražena je i suglasnost roditelja, za starije suglasnost maloljetnika, dok su roditelji bili informirani. Sudionici istraživanja bili su učenici viših razreda osnovne škole i učenici srednjih škola, a u ovom dijelu istraživanja uzeti su u obzir samo odgovori srednjoškolaca. U tom poduzorku je bilo 19 sudionika, od čega je bilo deset sudionica. Svi su sudionici učenici srednjih škola (petoro gimnazijalaca i 14 polaznika strukovnih škola), od prvog do

četvrtog razreda. Raspon dobi sudionika kretao se od 16 do 19 godina ($M = 17,42$; $SD = 1,071$). Većina sudionika (njih 14) stanovnici su većih gradova (Osijek i Rijeke), a petero ih dolazi iz manjih sredina (Požege i Vinkovaca).

Istraživanje su provodile četiri diplomantice studija psihologije. Podaci su prikupljeni metodom polustrukturiranog intervjua, a prije svakog intervjua sudionicima je rečena svrha i cilj istraživanja. Intervjui su se snimali diktafonima na mobilnim uređajima (uz prethodnu suglasnost sudionika istraživanja). Sudionicima istraživanja bilo je rečeno kako u istraživanju mogu sudjelovati dobrovoljno te da imaju pravo ne odgovoriti na pojedina pitanja ukoliko to ne žele, kao i odustati od razgovora tijekom intervjua. Također im je bilo naglašeno kako su svi podaci koje daju u intervjuu povjerljivi te da će biti korišteni isključivo u znanstveno istraživačke svrhe. Intervjui su trajali u prosjeku oko 20 minuta.

Dobiveni zvučni zapisi transkribirani su uz minimum jezičnog uređivanja te su anonimizirani. Svakom sudioniku istraživanja dodijeljena je oznaka koja se sastojala od slova i brojanog zapisa. Na primjer, za sudionice učenice srednjih škola to su bile oznake SŠŽ1, SŠŽ2,..., a za mladiće SŠM1, SŠM2..itd.

U obradi podataka korištena je kvalitativna analiza podataka provedena postupkom tematske analize. Tematsku analizu provodila je nezavisna istraživačica koja nije sudjelovala u osmišljavanju nacrti i pitanja postavljenih u intervjuima. Na takav se način nastojala povećati nepristranost u analizi prikupljenih podataka. Tematska analiza ima eksploratorni karakter, a teme se definiraju kao pojedini dijelovi veće cjeline. Svaki dio, sadržajno je odvojen i važan za istraživačka pitanja.

U ovom radu se prikazuju sljedeće tematske cjeline: »Doživljaj interneta iz perspektive srednjoškolaca«, »Motivacija za korištenjem interneta«, »Doživljaj posljedica uporabe interneta«, »Emocionalni doživljaj korištenja interneta kod srednjoškolaca«.

Podaci o tematskoj cjelini »Doživljaj interneta iz perspektive srednjoškolaca« utvrđen je analizama odgovora na pitanja »Za početak te molim da mi slobodno navedeš sve što ti pada na pamet kada pomisliš na internet?«, »Koje uređaje koji se povezuju na internet (mobitel, računala, laptopi, tableti, konzole, pametne igračke, satovi(...)) koristiš?«, »Koliko često koristiš internet? (cca u satima dnevno)?«. Za tematsku cjelinu »Motivacija za korištenjem interneta« korištena su sljedeća pitanja: »Zbog kojih razloga koristiš internet?«, »Kako sve koristiš internet za zabavu?«, »Što si sve naučio/dobio koristeći internet?«, »Koristiš li nekada mobitel i računalo tijekom nastave (ne da tražiš informacije za školu)?«. U ovim pitanjima posebno se naglašavaju i izravno propituju motivi koje ističe Teorija upotrebe medija i zadovoljenja potreba: informiranje i obrazovanje te zabava, a posredno kroz opća pitanja o motivaciji i ostali motivi koje ova teorija pretpostavlja, a to su parasocijalni odnosi, socijalne interakcije te bijeg od stresa u svakodnevnom životu.

Za tematsku cjelinu »Doživljaj pozitivnih i negativnih strana korištenja interneta« sudionicima su postavljena pitanja: »Što bi rekao koje su dobre strane uporabe

interneta?» »Koje su loše strane uporabe interneta?«, »Jesi li imao problema zbog korištenja interneta?« Podaci o tematskoj cjelini »Emocionalni doživljaj korištenja interneta kod srednjoškolaca« utvrđen je odgovorom na pitanja »Kako se osjećaš dok koristiš internet?« »Kako se osjećaš kada ne koristiš Internet«, »Opiši nešto što si radio na internetu, a zbog čega si se dobro osjećao/bio ponosan.«, »Opiši nešto što si radio na internetu, a zbog čega si se loše osjećao/bio posramljen.«, »Opiši nešto što ti se dogodilo na internetu zbog čega si se osjećao dobro?«, »Opiši nešto što ti se dogodilo na internetu zbog čega si se osjećao loše?«.

REZULTATI

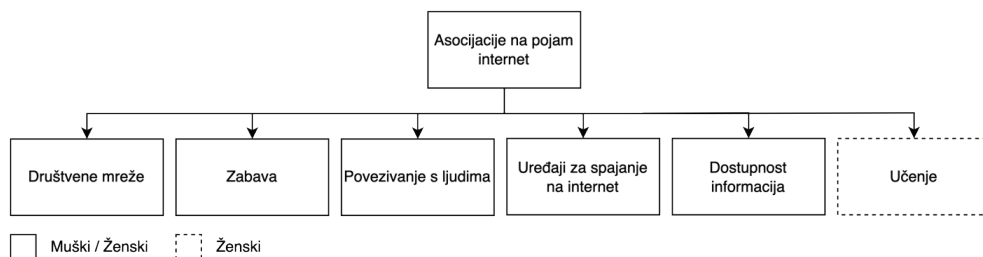
Temeljem kvalitativne analize podataka identificirana su četiri tematska područja koja se odnose na doživljaje srednjoškolaca koje imaju na pojam internet, motivaciju za korištenjem interneta, doživljaj pozitivnih i negativnih strana korištenja interneta i emocionalni doživljaj korištenja interneta iz perspektive srednjoškolaca. Neke teme bit će prikazane za muške sudionike i ženske sudionice zasebno, a neke teme obuhvatit će sve sudionike bez obzira na spol.

Doživljaj pojma interneta

U tematskom području doživljaja pojma interneta proizašle su tri teme: asocijacije na pojam interneta, uređaji koje srednjoškolci koriste za spajanje na internet te učestalost korištenja interneta.

Asocijacije na pojam internet

Asocijacije koje srednjoškolci i srednjoškolke imaju na pojam internet prikazane su na Slici 1. u kvadratima označenima cjelovitom linijom, dok je u kvadratima isprekidanom linijom naznačen poseban odgovor srednjoškolki.

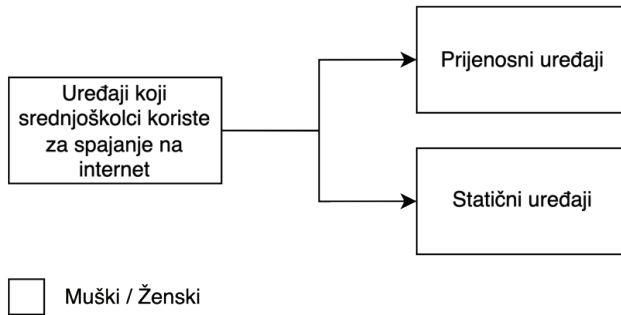
Slika 1. Asocijacije srednjoškolaca i srednjoškolki na pojam interneta

Srednjoškolci su pitani u prvom pitanju polustrukturiranog intervjua da slobodno navedu sve što im padne na pamet kada netko izgovori riječ internet. Naveli su da su njihove asocijacije na internet **društvene mreže**: »Društvene mreže (...)« (SŠM1), »(...) YouTube, Netflix, Facebook i te stvari, socijalne mreže« (SŠM3), »Asocira me na društvene i socijalne stranice kao Facebook, Instagram, Twitter, YouTube, Twitch, Discord i to je to (SŠM7).«; **zabava**: »(...) igrice, zabava, filmovi, serije...« (SŠM1), »Zabava, glazba, filmovi, serije (...)« (SŠM6), »(...) slušati glazbu i igrati različite igre.« (SŠM8), **povezivanje s ljudima**: »Mjesto gdje ljudi mogu komunicirati (...)« (SŠM8), »(...) spajanje ljudi.« (SŠM9), **uređaji za spajanje na internet**: »Računalo.« (SŠM4), »Mobitel.« (SŠM5) i **dostupnost informacija**: »(...) novosti koje čitamo, vijesti(...)« (SŠM2), »Internet je mjesto gdje se nalazi jako puno informacija i gdje možemo naći puno sadržaja u vezi bilo čega što nas zanima.« (SŠM8), »Izvor informacije, sve što možeš pročitati u knjizi ima i na internetu (...)« (SŠM9)

S druge strane, srednjoškolke pojam interneta također asocira na **društvene mreže**: »Društvene mreže.« (SŠŽ1), »Društvene mreže, Instagram, Facebook (...)« (SŠŽ2), »Društvene mreže (...)« (SŠŽ7), na **zabavu**: »Pa ne znam, zabava možda.« (SŠŽ3), »(...) igrice, video, filmovi i glazba.« (SŠŽ7), »Zabava (...)« (SŠŽ9), **povezivanje s ljudima**: »(...) komunikacija s prijateljima.« »(...) povezanost.« (SŠŽ6), »(...) povezivanje s ljudima.« (SŠŽ8), **uređaje za spajanje na internet**: »(...) cijevi i kablovi pod vodom.« (SŠŽ5), »Internetska veza.« (SŠŽ6) te **dostupnost informacija**: »(...) surfanje po internetu, istraživanje za školu.« (SŠŽ8), »(...) ali mislim da smo u tamo svijetu da možemo puno informacija za školu pronaći i puno mi je lakše nego odlaziti u knjižnicu.« (SŠŽ9), »(...) Google za pretraživanje.« (SŠŽ10). Iz odgovora srednjoškolke evidentno je kako one imaju i dodatno asocijaciju na **učenje** za razliku od srednjoškolaca: »(...) tečajevi na internetu.« (SŠŽ1), »(...) škola također kao pomoć u školi.« (SŠŽ2), »Morali smo raditi eseje i mogu samo ukucati nešto i imam sve od literature što sama mogu čitati.« (SŠŽ9).

Uređaji koje srednjoškolci koriste za spajanje na internet

Što se tiče teme »Uređaji koji srednjoškolci koriste za spajanje na internet«, srednjoškolci verbaliziraju kako najčešće koriste prijenosne uređaje, a tek posredno statične.

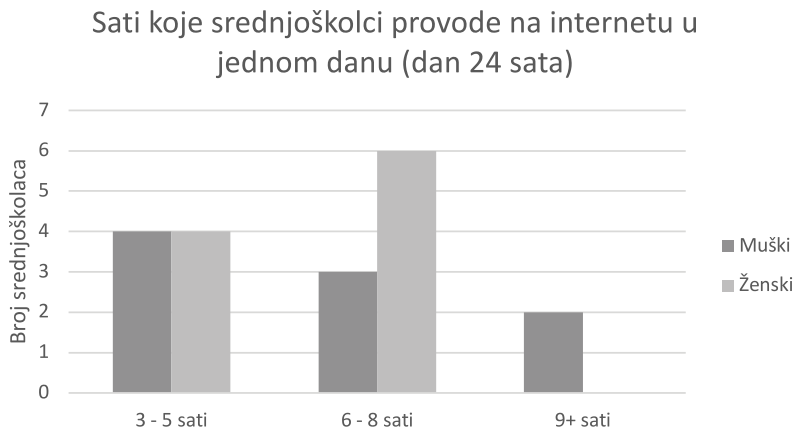

Slika 2. Uređaji koje srednjoškcolci i srednjoškcolke koriste za spajanje na internet

I srednjoškcolci i srednjoškcolke navode kako za spajanje na internet koriste **statične uređaje**: »(...) računalo (...).« (SŠM3), »(...) računalo isključivo za potrebe škole.« (SŠM5), »Računalo.« (SŠM6), »(...) računalo, TV. Sve to.« (SŠŽ1), »(...) kompjuter (...).« (SŠŽ4), »Tv-smart, kompjuter.« (SŠŽ5) i **prijenosne uređaje**: »Mobitel, laptop i tablet (...).« (SŠM1), »Najčešće telefon, nekad koristim laptop za neke radove za školu.« (SŠM2), »Mobitel, računalo isključivo za potrebe škole.« (SŠM5), »Mobitel (...).« (SŠŽ1), »Mobitel, laptop i TV.« (SŠŽ3), »Mobitel i laptop za školu.« (SŠŽ10). Zaključno, svi sudionici istraživanja navode kako im je uređaj za spajanje na internet prijenosni mobitel, zatim da je to laptop, pa računalo i na koncu TV te tablet. Niti jedna sudionica istraživanja ne spominje PlayStation za razliku od sudionika u istraživanju, koji i taj uređaj koriste za spajanje na internet.

Učestalost korištenja interneta

Tema učestalosti korištenja interneta je prilikom obrade podataka kategorizirana kao: **vremenski okvir u kojem srednjoškcolci koriste internet**. Na Slici 4. prikazana je učestalost korištenja interneta srednjoškcolaca, tamnosivom bojom, a srednjoškcolki svijetlosivom bojom.

Slika 3. Učestalost korištenja interneta iz perspektive srednjoškolaca

Iz prikazanih podataka na Slici 3. evidentno je kako muški sudionici u istraživanju navode kako provode uglavnom od **tri do pet sati dnevno** na internetu: »*Pa dosta... U zadnje vrijeme sad dok nema škole možda 4,5 sati.*« (SŠM2), »*Prije sam puno više, nekada sam znao po 8-10 sati, sada je to nekako 4/5 sati.*« (SŠM3), jednako tako i ženske sudionice navode raspon **od tri do pet sati dnevno**: »*Pa ne znam, tri do četiri sata dnevno. S time da najviše navečer koristim internet kada legnem u krevet.*« (SŠŽ2), »*Mislim, sat i pol, nije svakodnevno. Nekad nikad, a nekad ako imam za školu onda i dva sata.*« (SŠŽ6), »*Nažalost sam preko ljeta 4 do 5 sati na mobitelu što, naravno, nije zdravo.*« (SŠŽ10)

Ipak, najveći broj sudionica (njih šest) navodi kako provode **dnevno od šest do osam sati** na internetu, pri čemu manji broj sudionika (njih troje) procjenjuje da provodi vrijeme na internetu u tom vremenskom rasponu: »*Od 6-8 sati dnevno (...).*« (SŠM4), »*Sigurno jedno 6,7 sati.*« (SŠŽ1), »*Previše... oko 6,7 ili 8 sati dnevno.*« (SŠŽ7), »*Svaki dan, zavisi jedno 6 do 8 sati sigurno.*« (SŠŽ8).

Dalje je zaključeno kako srednjoškolke maksimalno koriste internet osam sati dnevno, pri čemu tek dva srednjoškolca navode kako internet koriste **devet i više sati dnevno**: »*Cijelo vrijeme osim kada sam u školi.*« (SŠM8), »*Nije cijeli dan konstantno, ali u navratima cijeli dan. Deset sati recimo.*« (SŠM9)

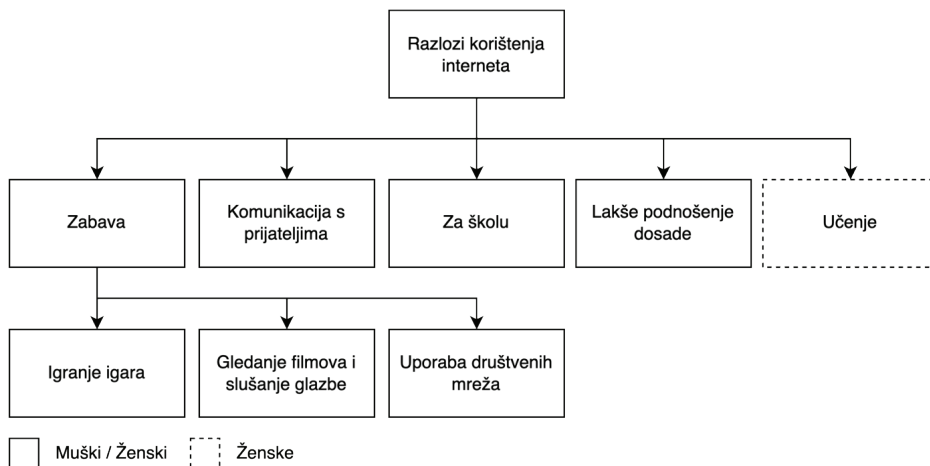
Motivacija za korištenjem interneta

Drugo tematsko područje je motivacija za korištenjem interneta u kojoj su obrađene teme razlozi korištenja interneta, način provedbe vremena na internetu, korištenje interneta za zabavu i motivi korištenje interneta za učenje te motivi korištenja interneta za vrijeme školskog odmora i nastave.

Razlozi korištenja interneta

Srednjoškolci i srednjoškolke koriste internet **zbog zabave** (pri čemu igraju igrice, gledaju serije i filmove, slušaju glazbu i upotrebljavaju društvene mreže): »Zabava, to su serije, igrice, filmovi.« (SŠM3), »(...) za slušanje glazbe« (SŠM6), »(...) da se zabavim.« (SŠM7), »Koristim ga da se zabavim, opustim.« (SŠŽ1), »(...) da slušam glazbu.« (SŠŽ6), »(...) gledam videe.« (SŠŽ10) **za komunikaciju s prijateljima**: »Da bih stupio u lakši kontakt s prijateljima.« (SŠM2), »(...) komunikacija s prijateljima.« (SŠM3), »(...) i čujem s prijateljima (...).« (SŠM2), »Falio bi mi što bih bila odsječena od drugih ljudi, ako nisi na internetu drugi način da se čuješ s ljudima je da ih nazoveš preko telefona što praktički više nitko ni ne radi.« (SŠŽ5), »Kad je bila karantena pa sam pričala s prijateljima.« (SŠŽ8), **za informiranje**: »(...) jako se puno može pronaći informacija oko toga.« (SŠM5), »(...) da naučim neke nove informacije.« (SŠM7), »I ove vijesti koje me zanimaju.« (SŠM8), »Ako ga koristiš da se informiraš.« (SŠŽ4), »Ove godine postajem studentica pa sve informacije koje me zanimaju za studentski život sam mogla vidjeti.« (SŠŽ9), »I kad me nešto zanima (...) čitam, istražujem (...).« (SŠŽ10) **za školu**: »Većinom za školu.« (SŠM4), »Za školu koristim (...).« (SŠM5), »Sve što mogu naći sve što mi treba za školu.« (SŠM8), »(...) i za školu.« (SŠŽ4), »Zbog škole (...).« (SŠŽ7), »(...) ali u veću svrhu ga koristim za školu.« (SŠŽ10) i **lakše podnošenje dosade**: »(...) kada mi bude dosadno.« (SŠM3), »Pa da ubijem dosadu.« (SŠM7), »Najveći razlozi su mi ubijanje dosade.« (SŠM8), »(...) ali ubijem i dosadu kada nemam ništa za radit.« (SŠŽ2), »Kako bi si ubila neku dosadu, našla neku drugu zanimaciju.« (SŠŽ8), »Najčešće kad mi je dosadno.« (SŠŽ10), a što je prikazano na Slici 4.

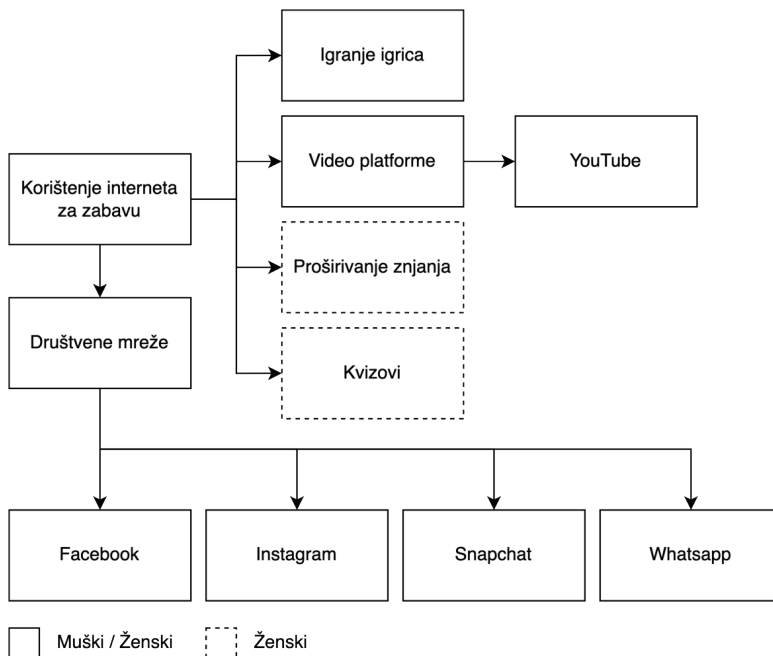
Sudionice navode i kako internet koriste za **učenje**: »(...) ili ću nešto googlati za školu. Kad je škola, onda mi najviše ode na školu.« (SŠŽ4), »(...) ili za školu radim ili ako ima neka aktualna tema o kojoj želim istražiti npr. Istambulska konvencija, o tome nisam ništa znala pa mi je dosta vremena otišlo dok sam to istražila. Na takve neke informacije.« (SŠŽ6), »Za zadaće i eseje i također tražim i slike za prezentacije. Jako često koristim za školu jer puno toga traže za što je potreban internet.« (SŠŽ7). Zanimljivo je primijetiti kako su pojmovi zabave, društvene mreže i učenje ujedno i asocijacije pojma interneta za srednjoškolce, a nadovezuju se i na spomenute razloge zbog kojih srednjoškolci navode i da koriste internet. Također, srednjoškolci za razliku od srednjoškolke nisu uopće imali asocijaciju pojma internet na učenje, a oni ujedno i navode kako im najmanje vremena odlazi na učenje na internetu te su više od srednjoškolke usmjereni na kategoriju zabave.

Slika 4. Razlozi korištenja interneta iz perspektive srednjoškolaca i srednjoškolki

Način provođenja vremena na internetu

Srednjoškolce internet asocira na zabavu. Oni navode da provode vrijeme zabavljajući se na internetu, a društvene mreže, video platforme i igranje igrica ocjenjuju zabavnima (vidi Slika 5.).

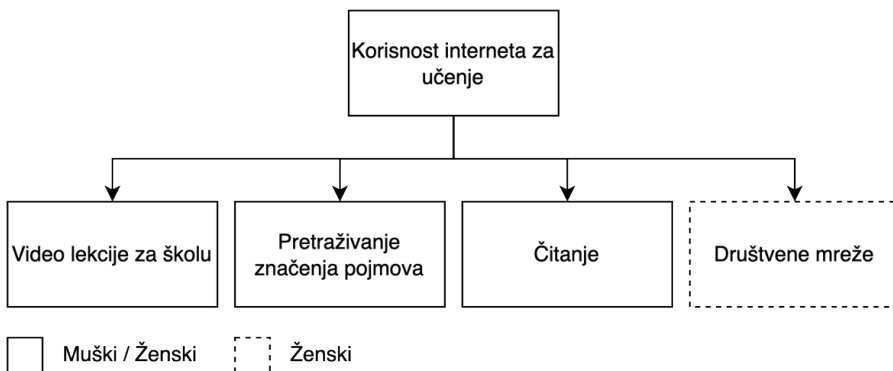
Slika 5. Prikaz korištenja interneta za zabavu iz perspektive srednjoškolaca (M) i srednjoškolki (Ž)

Muški i ženski sudionici zabavljaju se na internetu koristeći **društvene mreže**: i to aplikacije Facebook, Instagram, Snapchat, Whatsapp: »(...) i društvene mreže – Instagram, Facebook, Whatsapp, Viber, Snapchat.« (SŠM1), »Pa koristim taj Instagram, Facebook i to je to.« (SŠM2), »(...) samo kažem da koristim Instagram.« (SŠM4), »(...) budem na Facebook-u ili instagram-u.« (SŠŽ1), »Odem na društvene mreže.« (SŠŽ7), »Instagram.« (SŠŽ10), koristeći **video platforme**: »Serije, filmovi.« (SŠM3), »Gledam videe, filmove. Slušam podcaste.« (SŠM5), »Gledam filmove (...) gledam serije.« (SŠM9), »Primarno za glazbu, slušam cijeli dan glazbu, ali ja ne gledam u ekran nego radim nešto drugo. Gledam videe, blogove na YouTubeu, Netflix za gledanje filmova i serija.« (SŠŽ6), »Ili gledam videe na YouTubeu meni zabavne, ja jako volim sport i trenirala sam gimnastiku, mogu gledati filmove, Netflix, gledanje serija (...).« (SŠŽ9), »Najčešće gledam videe na YouTubeu ili Instagram, najviše u zadnje vrijeme za Netflix, gledanje serije i filmova.« (SŠŽ10) i **igrajući igrice**: »Igram Fifu, Football manager i COD.« (SŠM1), »Igram igrice (...).« (SŠM5), »(...) igram igrice.« (SŠM9), »Igram igrice na mobitelu.« (SŠŽ1), »(...) igram igrice s prijateljima.« (SŠŽ7), »(...) igrice.« (SŠŽ9).

U zabavu, sudionice istraživanja za razliku od sudionika, navode još i **rješavanje kvizova**: »I neki kvizovi na (...).« (SŠŽ3), »(...) rješavam kvizove.« (SŠŽ5) te **proširivanje znanja**: »(...) čitam članke (...).« (SŠŽ5), »Nekad iz zabave potražim neke informacije u zadnje vrijeme mi je zanimljivo transrodnost, transspolnost. To ja čitam da bi sebe educirala ne jer me netko tjera, gledam to kao razonodu jer mi nije problem to čitati, a opet mi širi vidike i obrazovanje o tim stvarima.« (SŠŽ6).

Motivi korištenja interneta za učenje

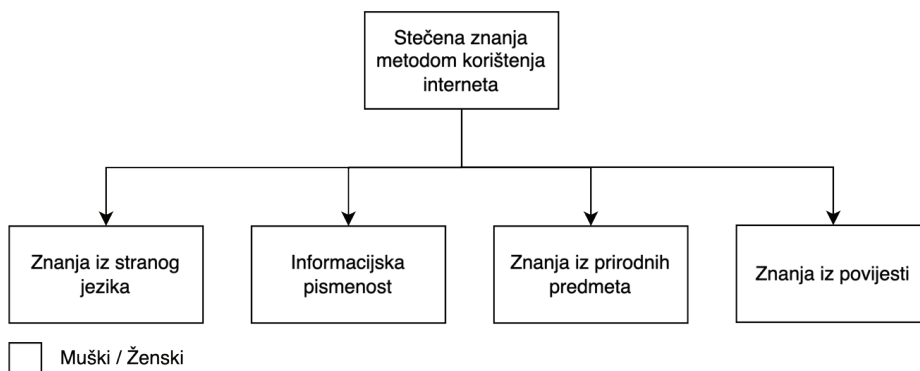
Sudionici u istraživanju opisuju korisnosti interneta za učenje te navode da to čine gledajući **video lekcije, pretražujući značenje pojmova** i ukupno **čitajući**, kao posebna kategorija izdvojilo se **znanje koje su srednjoškolci stekli koristeći internet** (vidi Slika 6.).

Slika 6. Kako srednjoškolci i srednjoškolke opisuju motive korištenja interneta za učenje

Na Slici 6. prikazano je da srednjoškolci doživljavaju korisnost interneta za **video lekcije**: »(...) gledam neke poučne videopise i tako.« (SŠM1), »Kad baš nešto trebam naučiti npr. matematika onda su to video lekcije.« (SŠM2), »(...) ako me nešto posebno zanima, pročitam neki članak na tu temu ili pogledam video i saznam sve što sam htio.« (SŠM8), »(...) ono što me zanima najčešće ili pogledam neki tutorial na Youtube-u.« (SŠŽ1), »Možda preko Youtube-a, ako želim znati nešto pa mi onda izbaci i pogledam koji video.« (SŠŽ3), »Preko videa, sad u online školi je bilo dosta tog objašnjavanja preko videa, to sam koristila puno.« (SŠŽ4), **pretraživanje značenja pojmova**: »Pa npr. za engleski neke riječi, mogu vrlo brzo pronaći tu riječ preko prevoditelja.« (SŠM2), »Pretražim taj pojam koji trebam obraditi (...).« (SŠM3), »(...) i sam nešto pretražim kada me zanima (...).« (SŠM7), »Pa guglam ono što me zanima najčešće (...).« (SŠŽ1), »Isto kad googlam nešto, onda pročitam i za gramatičke pogreške stranicu gledam.« (SŠŽ4), »(...) kroz klasično googlanje nekih informacija i kroz Wikipediju iako ja nisam fan nje.« (SŠŽ5) i čitanje: »Čitam neke zanimljive članke.« (SŠM1), »(...) čitam članke, stvaram svoje mišljenje (...).« (SŠM5), »(...)jako me nešto posebno zanima, pročitam neki članak na tu temu.« (SŠM8), »Npr. učim o Egiptu i onda odem na neku stranicu o povijesti koja ima specifično za to.« (SŠŽ5), »Kad odem čitati neke članke kad smo seminare za povijest raditi.« (SŠŽ8), »Kroz aplikacije ili literaturu za eseje koje smo morali raditi uzela bih literaturu iščitavala.« (SŠŽ9) su sudionice i sudionici naveli kao tehnike pomoću kojih uče na internetu. Iščitavanjem odgovora srednjoškolaca i srednjoškolke zaključeno je kako srednjoškolke još navode da za učenje preko interneta **koriste i društvene mreže**, što srednjoškolci uopće ne navode: »Mislim da se dosta može naučiti i na društvenim mrežama i u igricama(...).« (SŠŽ1), »Pa puno toga sam naučila na mrežama, jer ima puno aplikacija o vježbama, o prehrani.« (SŠŽ2), »I Twitter i Instagram su počeli imati puno informacija. Svaki put na Twitteru naučim nešto novo, tj. saznam nešto novo.« (SŠŽ5).

Posebna podkategorija motiva korištenja interneta za učenje su znanja stečena metodom korištenja interneta, koja se dalje prikazuju na Slici 7.

Slika 7. Stečena znanja metodom korištenja interneta iz perspektive srednjoškolaca i srednjoškolke

Znanja koja su i sudionice i sudionici stekli koristeći internet su **znanja iz stranog jezika**: »Naučio sam neke vježbe i sjetim se nekog jezika npr. njemački kojeg sam znao jako dobro pa ga se podsjetim na internetu.« (SŠM4), »Dobro sam savladao strani jezik zbog igrice (...).« (SŠM7), »I otkad igram igrice, poboljšao mi se engleski jezik.« (SŠM8), »Pa poboljšao mi se engleski jezik zbog igrice sigurno.« (SŠŽ1), »Poboljšala sam svoj engleski i njemački – govor.« (SŠŽ5), »Vezano za jezike, lakše mi je jer uz aplikacije, slušam glazbu na stranim jezicima, gledam serije i filmove na stranim jezicima.« (SŠŽ9), **informacijske pismenosti**: »Pa najviše sam naučio općenito o računalima. I prije nego što sam upisao tehničara za računalstvo sam sam učio kako programirati ili nešto o računalima, nekim komponentama.« (SŠM3), »Lakše sam i brže naučila neke stvari, brže zapamtiš kad nešto vidiš, a ne da apstraktno zamišljaš neke procese.« (SŠŽ4), »Ono što sam naučila je kako efikasno sažeti informacije odnosno kako od velike količine informacije sažeti najbitnije.« (SŠŽ6), **znanja iz STEM područja**: »Postupci kako napraviti neki medicinski zahvat i tako.« (SŠM4), »Recimo, kemiju.« (SŠM6), »Toliko ima videa i za matematiku (...).« (SŠM9) i **znanja iz povijesti**: »Pa neko generalno znanje o nekim stvarima i događajima. Recimo o nekim povijesnim događajima.« (SŠM1), »Naučila sam o Domovinskom ratu ili bitke i godine koje nisam prije znala.« (SŠŽ8).

Motivi korištenja interneta za vrijeme školskog odmora i nastave

Dodatno, svi sudionici pitani su koriste li internet za vrijeme nastave i školskih odmora i što rade tada na internetu. Iz odgovora sudionika proizašlo je kako gotovo svi sudionici koriste mobitel za vrijeme odmora i nastave, a da je motiv uglavnom **dosada**: »Dugo mi je nekada 45 minuta, pa uzmem mobitel pod velikim odmorom zato što mi je dosadno (...).« (SŠŽ2), »Ali ako je nešto dosadno ili nešto što već znam, onda da.« (SŠŽ3), »(...) znaš da nema šanse da te profesor uhvati i onda ti bude dosadno i tu dosadu umanjuješ mobitelom.« (SŠŽ6), »Ako nam profesori ništa ne pričaju i nemamo neki posao za raditi, dosadno je, onda koristim.« (SŠM9). Tek jedna sudionica navodi da je razlog jer zna da će **gradivo koje se predaje naučiti kod kuće**: »Da. To su najčešće sati u kojima ja znam da ću ja moći doći kući i da ću kod kuće svejedno to naučiti.« (SŠŽ9).

Dodatno, motiv korištenja mobitela na nastavi je i **zabava**, pa srednjoškolci za vrijeme nastave koriste **društvene mreže**: »(...) a i za zabavu kad mi je dosadno.« (SŠŽ1), »Uglavnom budem na društvenim mrežama. I tijekom nastave budem na društvenim mrežama.« (SŠM1), »Čujem se s ljudima iz druge škole. Pogledam poruke ili na Instagram tko je što objavio. Uglavnom, komuniciram.« (SŠM5), »Provjeravam društvene mreže da vidim jel netko nešto objavio i jel ima nešto novo i pogledam poruke.« (SŠM7), »(...) ili sam na Tumblru ili na Twitteru.« (SŠŽ5). Zabrinjavajuće je da sudionice i sudionici navode kako tijekom nastave **igraju igrice**: »Igram igrice na mobitelu.« (SŠŽ1), »Da, ili igram igricu.« (SŠŽ5), »Malo, više za vrijeme školskih sati. Ili igram neku igricu (...).« (SŠM6), a muški sudionici još navode

i kako **gledaju video isječke**: »*Stalno, većinom gledamo memeove i međusobno si pokazujemo.*« (SŠM8).

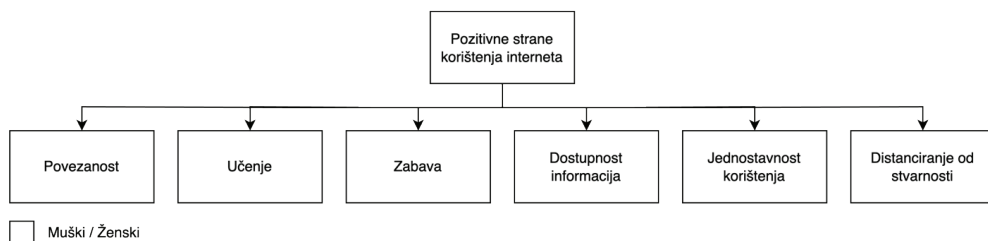
Doživljaj pozitivnih i negativnih strana korištenja interneta

Ono što srednjoškolci doživljavaju kao pozitivne i negativne strane korištenja interneta, prikazuje se kroz sljedeće teme: doživljaj pozitivnih i negativnih strana uporabe interneta s podtemom doživljaj pozitivnih i negativnih posljedica uporabe interneta i tema doživljaj relacijskih posljedica zbog korištenja interneta.

Doživljaj pozitivnih i negativnih strana korištenja interneta

Srednjoškolci su dalje pitani o doživljaju pozitivnih i negativnih strana korištenja interneta.

Na Slici 8. nalazi se prikaz pozitivnih strana korištenja interneta iz perspektive srednjoškolki i srednjoškolaca.

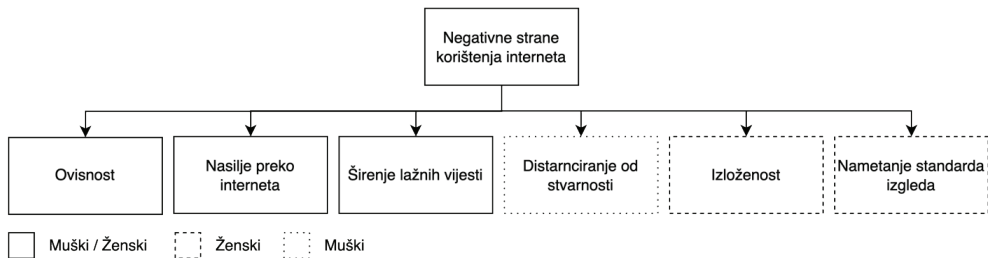
Slika 8. Pozitivne strane uporabe interneta iz perspektive srednjoškolaca i srednjoškolki

Srednjoškolci i srednjoškolke navode da su pozitivne strane korištenja interneta **povezanost**: »*Upoznavanje novih ljudi (...) stvaranje novih prijateljstava.*« (SŠM1), »*Pa dobra stvar je upravo ta povezanost, bez obzira na to što nam je neki prijatelj ili poznanik na drugom kraju svijeta, možemo komunicirati sa svima njima.*« (SŠM3), »*Možeš steći nova prijateljstva i eto. Ne znam, možda da se možemo čuti s nekim tko nam nije blizu (...).*« (SŠŽ3), »*Dobra stvar je upravo to što se možeš povezati s ljudima koji su na drugom kraju svijeta.*« (SŠŽ5), **učenje**: »*Možemo jako puno toga saznati na internetu, doslovno za sve što nas zanima (...), a pozitivno bi bilo to ako želimo nešto novo naučiti jer ima jako puno toga što možemo naučiti.*« (SŠM1), »*(...) korištenjem interneta možemo nešto novo naučiti i može nam služiti za učenje nečega novoga.*« (SŠM3), »*Dobra strana je svakako poboljšanje engleskog jezika, npr. meni se jako poboljšao od igrice.*« (SŠŽ7), »*Mogu naučiti neki jezik preko interneta, ne moram upisivati tečajeve.*« (SŠŽ9), **zabava**: »*Zabava, razonoda (...).*«

(SŠM1), »Također je za zabavu i opuštanje.« (SŠM6), »(...) gledati filmove i sve.« (SŠŽ1), »Činjenica da možeš slušati glazbu preko Interneta.« (SŠŽ6), »Zabava, da se malo odmorimo.« (SŠŽ9), **dostupnost informacija:** »Dobre strane su što imam sve informacije kad želim odmah, ne trebam ništa čekati. (...) kako je dobro to što ti internet pruža velik broj informacija pa možeš saznati praktički sve što te zanima (...).« (SŠM2), »Najbolje strane su što imamo pristup svim informacijama u roku od nekoliko sekundi, što god nas zanima.« (SŠM8), »Sve se jako brzo može saznati ne treba se jako dugo čitati, brzo se dobiju informacije.« (SŠŽ4), »Možeš lako naći neke nove izvore kad za školu trebaš, sve je tamo sažeto.« (SŠŽ8), **jednostavnost korištenja:** »I eto ta neka lakoća korištenja interneta.« (SŠM3), »Što imamo neograničen pristup svim stranicama koje želimo i stalna dostupnost.« (SŠM7), »Jako puno informacija se može dobiti u sekundi, brz je.« (SŠŽ5), »Lagani pristup informacijama i komunikaciji s drugima.« (SŠŽ7).

Također, ono što se posebno izdvaja, u smislu relaksacije, je **distanciranje od stvarnosti** koje navode i neki sudionici i sudionice: »Kod igrice, recimo, imamo priliku odmoriti se od stvarnog svijeta.« (SŠM1) i »(...) da se maknemo od svega.« (SŠŽ9).

Nadalje, na Slici 9. je prikaz doživljaja negativnih strana korištenja interneta iz perspektive srednjoškolke i srednjoškolača.

Slika 9. Negativne strane korištenja interneta iz perspektive srednjoškolaca i srednjoškolke

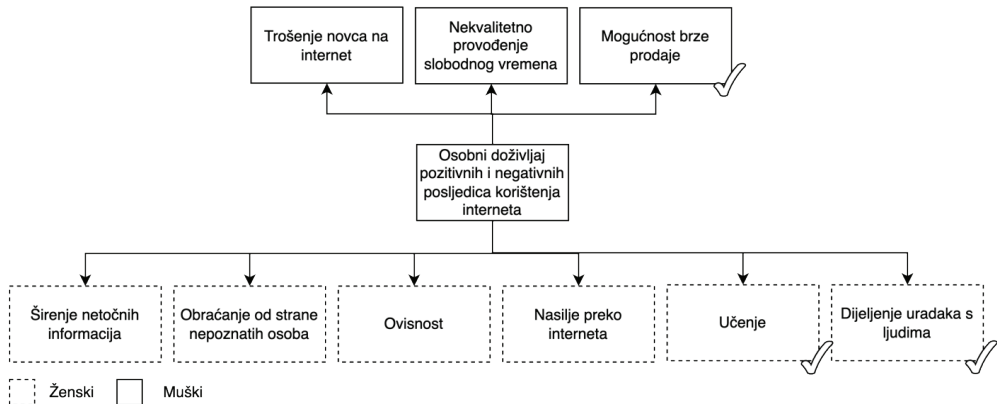
Srednjoškolci navode sljedeće negativne strane interneta: **ovisnost:** »(...) a recimo neke negativne stvari su ovisnosti o tim igricama i kada ta zabava prijeđe u neku obavezu.« (SŠM1), »Mislim da internet nije tolika potreba, i može se bez njega, ali djeca vrlo često budu na njemu i onda im to postaje navika, i kad nisu na internetu to im postaje problem.« (SŠM2), »Da ne utječe nikako dobro na mentalno zdravlje jer stvara izravnu ovisnost o tome (...).« (SŠM4), **nasilje preko interneta:** »Ima nasilja preko interneta (...).« (SŠM2), »Pa možda neki 'peer pressure' kada jedan prijatelj sramoti drugoga, pa makar to bile i neistine.« (SŠM3), »Negativna stvar je i maltretiranje preko interneta.« (SŠM6), **širenje lažnih vijesti:** »Pa loše je to što neke informacije mogu biti pogrešne.« (SŠM2), »Pa mislim da ako postoji izvor lažnih in-

formacija, fake news.« (SŠM3), »Kod istraživanja, dosta je nepouzđano. Ne može se provjeriti točnost informacija, svatko može napisati svoju verziju.« (SŠM5), **distanciranje**: »Distancu od 'normalnog' svijeta i samim time trošenje novca na zapravo nebitne stvari.« (SŠM1), »Pa eto hajmo reći taj netko tko koristi previše internet mogao bi postati usamljen, neprimljen u društvo, izgubio bi komunikaciju 'licem u licu' pa bio još više introvert, sramežljiviji.« (SŠM3), »Definitivno manjak neke povezanosti između ljudi u pravom životu (...).« (SŠM8).

Srednjoškolke dalje opisuju negativne strane korištenja interneta kao: **ovisnost**: »(...) ovisnost, vjerojatno ako se previše koristi internet, to može prijeći u ovisnost.« (SŠŽ2), »(...) prevelika ovisnost (...).« (SŠŽ6), »(...) stvaranje ovisnosti.« (SŠŽ7), **nasilje preko interneta**: »Pa možda neko nasilje na internetu, ili neki neželjeni sadržaji koji nam iskaču.« (SŠŽ3), »Mogućnost anonimnog zlostavljanja.« (SŠŽ6), »Cyberbullying, dosta je zlostavljanja na Internetu. Kad netko postavi neku sliku i onda si netko uzima za pravo da komentira, neki ružan komentar i uništava toj osobi samopouzdanje.« (SŠŽ8), širenje lažnih vijesti: »Pa često ima netočnih informacija.« (SŠŽ2), »Pa mislim da možda postoje neke netočne informacije na internetu.« (SŠŽ3), »(...) ima puno netočnih informacija.« (SŠŽ7), **izloženost**: »Po mom mišljenju, sve je vani i netko tko je dovoljno vješt može sve to dohvatiti, čak i ono što ti ne želiš da dohvati.« (SŠŽ5), »(...) da ljudi mogu hakirati naša računala, gledati nas preko kamere, slušati što mi radimo, naći našu lokaciju. A znamo da svim aplikacijama koje koristimo odajemo gdje se nalazimo.« (SŠŽ9), **nametanja standarda izgleda**: »Instagramu što sve gledamo može loše utjecati na nas ako se previše ugledamo na te neke poznate osobe.« (SŠŽ2), »Ljudi objavljuju slike koje su fotošopirane ili su imali plastične operacije i netko tko to vidi, a ima 15 godina mislit će da je to idealno tijelo i radit će na tom da to postigne.« (SŠŽ5), »Loša strana su i standardi koji nam se nameću. Moja generacija i sve nadalje, mislim da društvene mreže jako utječu na našu psihu i na naše samopouzdanje. Zna mi se dogodite da listam po Instagramu i vidim sliku neke lijepe, zgodne cure i znam pomisliti zašto ja nisam takva.« (SŠŽ10). Iz dobivenih nalaza zaključuje se kako sudionice istraživanja kao negativne strane interneta doživljavaju izloženost i nametanja standarda izgleda, a sudionici pak distanciranje. Jednako doživljavaju lošima ovisnost, nasilje preko interneta i širenje lažnih vijesti.

Osobni doživljaj pozitivnih i negativnih posljedica korištenja interneta

Na Slici 10. prikazan je osobni doživljaj pozitivnih i negativnih posljedica interneta srednjoškolaca i srednjoškolki, pri čemu su pozitivni doživljaji označeni kvadrantom, dok su negativni neoznačeni.

Slika 10. Osobni doživljaj pozitivnih i negativnih posljedica korištenja interneta

Ono što srednjoškolci navode da su oni sami doživjeli usmjereno je uglavnom na negativne posljedice korištenja interneta kroz kategorije: **trošenje novca na internet:** »Pa puno trošim novaca na internet.« (SŠM4) i **nekvalitetno provođenje slobodnog vremena:** »Pa možda sam previše koristio društvene mreže. Pa nisam imao negativno iskustvo, ali to mi je oduzelo previše slobodnog vremena i osjetilo se u kvaliteti života.« (SŠM1), »Ali mislim i da sam previše vremena provodio na internetu, ali za beskorisne stvari.« (SŠM8). Kao pozitivni osobni doživljaj izdvaja se **mogućnost brze prodaje:** »Kada imam nešto što želim prodati, gramofonske ploče sam prodavao. Bilo mi je jako lagano pronaći nekoga tko to tražiti.« (SŠM6).

Sudionice istraživanja su također usmjerene na negativne posljedice koje su doživjele korištenjem interneta: **širenje netočnih informacija:** »Pa mislim da je bilo čak netočnih informacija (...).« (SŠŽ3), **obraćanje od strane nepoznatih osoba:** »Također, bilo je javljanja nekih osoba koje ja nisam htjela da mi se jave, ili nekih onako napadnih osoba.« (SŠŽ3), »Od loših strana doživjela sam da mi je netko jednom upao u Facebook, dok sam ga još imala.« (SŠŽ5), **ovisnost:** »(...) trebam si ograničiti na neke sate u danu, ali to mi se događalo i dok sam bila manja.« (SŠŽ6), **nasilje preko interneta:** »Negativno prije kad bih nešto objavila u osnovnoj školi i onda te drame vršnjaka i onda krenu tako nešto pisati i spuštati samopouzdanje.« (SŠŽ8), »Ima jako puno ljudi koji su ga izvrijeđali bez ikakvog povoda, on je samo igrao igricu. Ljudi se ulogiraju svi zajedno igraju igricu i zna se često dogoditi da ga izvrijeđaju bez ikakvog povoda.« (SŠŽ9), a kao pozitivne osobne doživljaje izdvaja se **učenje:** »Korištenje za nalaženje informacija i za komunikaciju (...).« (SŠŽ6), »Pozitivno preko ljeta, volim učiti jezike preko neta (...).« (SŠŽ9), **dijeljenje uradaka s ljudima:** »Volim fotografirati i ako ja objavim neku sliku npr. zalazak sunca i onda ljudi komentiraju, dijeliš svoj rad s ljudima i to mi je super. Netko nešto objavi neki svoj rad i puno više ljudi će to vidjeti.« (SŠŽ5), **upoznavanje novih ljudi:** »Pozitivno što sam upoznala dosta ljudi iz drugih država s kojima sam još u kontaktu.« (SŠŽ8).

Doživljaj relacijskih i posljedica na planu akademskog uspjeha zbog korištenja interneta

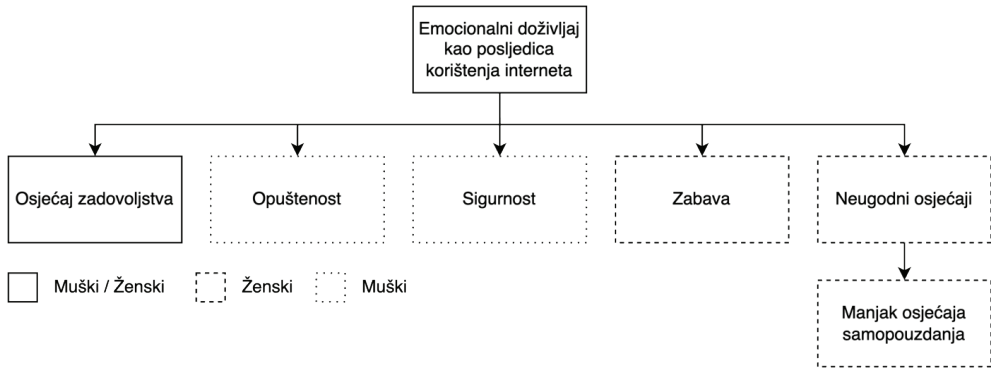
Srednjoškolci navode kako imaju posljedice koje se odražavaju i na odnose s drugima, a zbog korištenja interneta. One su: **lošije ocjene:** »(...) i vjerojatno sam imao neke lošije ocjene zato što sam previše vremena provodio na internetu.« (SŠM2), »(...) sam bio na mobitelu i nisam učio, onda mi je to spustilo malo ocjene u školi.« (SŠM5), »Znalo se dogoditi da mi se pogoršaju ocjene.« (SŠM7), **svađe u obitelji:** »(...) ali mama i tata su se znali ljutiti na mene ako sam previše online.« (SŠM3), »Svađam se i s braćom jer oni igraju razne igrice koje zahtijevaju dobru internetsku vezu i onda ako ja gledam neki video u to vrijeme to im zasmeta.« (SŠM7), »Kada smo dijelili sobu i računalo, često smo se svađali oko toga tko će koliko vremena provesti na internetu.« (SŠM8), **neizvršavanje obveza:** »(...) ne napravim zadaću ili neku obavezu oko kuće za koju su mi rekli.« (SŠM3).

I srednjoškolke su navele posljedice koje imaju zbog korištenja interneta – **lošije ocjene:** »Ocjene su mi znale biti lošije.« (SŠŽ1), »Neke ispite, posebno sad maturu iz fizike, mogla sam puno bolje napisati da sam učila, a umjesto tog sam gledala videe o formuli 1 na internetu.« (SŠŽ5), **svađe u obitelji:** »Pa jedino se znam posvađati sa svojim kad oni skuže da sam previše na internetu, ali jedino to.« (SŠŽ2), »Nekada su se roditelji ljutili kada sam ostajala do kasno na internetu igrati igrice.« (SŠŽ7), **povođenje za drugima:** »Da, nekad nekakav slang na Internetu počneš koristiti – Loš utjecaj u rječniku ili navike npr. netko pije svaki dan sok od celera i onda sam ja to isprobavala, a u opće mi nije fino. Samo to.« (SŠŽ6), »Drugo je mislim da sam napravila nekakvu sliku kakva bi ja trebala biti na temelju slika drugih (...).« (SŠŽ7).

Iako srednjoškolci bez obzira na spol doživljavaju kao posljedice korištenja interneta lošije ocjene i svađe u obitelji, srednjoškolci još navode i da ne ispunjavaju obveze, dok se srednjoškolke povode za drugima i to smatraju lošim. I srednjoškolci i srednjoškolke navode da zbog interneta kasnije liježu, a imaju i druge probleme koji se pojavljuju kao sekundarna posljedica nespavanja kao što su umor, lošije ocjene u školi, ljutnja roditelja: »Umor zbog dugog ostajanja na internetu i kasnog lijeganja.« (SŠM8), »Da, ocjene su mi znale biti lošije pogotovo kada dugo u noć ostanem budna.« (SŠŽ1) i »Nekada su se roditelji ljutili kada sam ostajala do kasno na internetu igrati igrice.« (SŠŽ7).

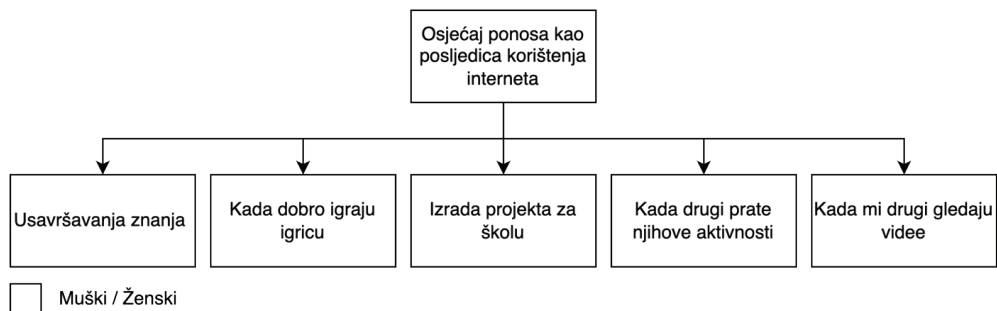
Emocionalni doživljaj korištenja interneta kod srednjoškolaca

U tematskom području emocionalnog doživljaja korištenja interneta kod srednjoškolaca obrađene su teme: emocionalni doživljaj kao posljedica korištenja interneta s podtemama osjećaj ponosa zbog korištenja interneta, osjećaj nelagode zbog korištenja interneta i osjećaji uslijed nekorisćenja interneta.

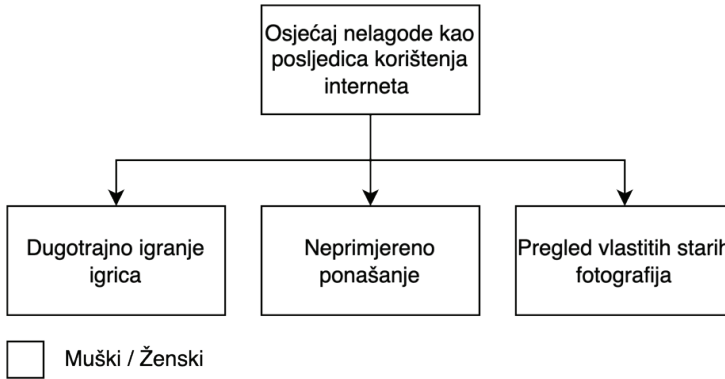
Slika 11. Emocionalni doživljaj za vrijeme korištenja interneta

Na Slici 11. vidljivo je kako se srednjoškolci i srednjoškolke, kada koriste internet, osjećaju **zadovoljno**: »Pa neko zadovoljstvo (...).« (SŠM1), »Pa dobro.« (SŠŽ4), »Nekad super (...).« (SŠŽ5), pri čemu srednjoškolci navode još **osjećaj opuštenosti**: »Opušteno se osjećam.« (SŠM1), »(...) a dobro, malo se odmorim.« (SŠM2) i **sigurnost**: »Sigurno valjda, nemam neki strah.« (SŠM9), a srednjoškolke **da se zabavljaju**: »Pa zabavno mi ga je koristiti (...).« (SŠŽ1), »Zabavno mi je.« (SŠŽ7), »A kad istražujem nešto, bude mi super i zanimljivo.« (SŠŽ10) Srednjoškolke su u odgovorima za razliku od srednjoškolaca više usmjerene na **neugodne osjećaje koje doživljavaju**: »(...) imam osjećaj da samo tratim vrijeme jer mogla bih čitati knjigu ili otići nešto raditi van.« (SŠŽ5), »(...) a nekad se osjećam opterećeno ako je taj dan nekakva drama na internetu bila. Ili sretno ili opterećeno.« (SŠŽ6), »Iskreno, u zadnje vrijeme dosta istrošeno, ništa mi se ne da. Trebala bi raditi nešto korisnije, ali toliko budem lijena to me toliko uljeni, samo tipkam po mobitelu i ništa ne radim.« (SŠŽ8), gdje se posebno izdvojio **manjak osjećaja samopouzdanja**: »Većinom sam sretna kad vidim da netko na Instagramu objavi neku lijepu sliku za usporedbu, a nekad se osjećam opterećeno.« (SŠŽ6), »Definitivno, najgora stvar koja mene čini tužnom je manjak samopouzdanja, ja i samopouzdanje ne idemo skupa i mislim da je to velikim dijelom zato što nam se putem društvenih mreža nameću ti standardi i ljepota (...).« (SŠŽ10).

Slika 12. Osjećaj ponosa kao posljedica korištenja interneta

Na Slici 12. prikazuje se kako muški i ženski sudionici navode da su se posebno ponosno osjećali kada su na internetu **usavršili svoja znanja**: »Naučio sam španjolski jezik pomalo.« (SŠM1), »(...) a, naučio sam malo španjolskog jezika kad sam gledao neke serije pa mi se svidio jezik.« (SŠM4), »Naučio sam više stvari na Internetu nego na nekim predmetima u školi.« (SŠM9), »Bile su neke vježbe za glazbu, i onda pogađam recimo nešto i onda kad pogodim onda se dobro osjećam.« (SŠŽ3), **kada dobro igraju igrice**: »Kada igram igrice i kada mi ide dobro. Pa isto kada igram igrice, napravim nešto što je iznadprosječno pa se iznenadim.« (SŠM3), »Kada igram razne igrice putem interneta i kada pobijedim, budem sretan.« (SŠM7), »Osvojio sam nekoliko turnira u igricama.« (SŠM8), »Zbog ovih tečajeva koje sam već spomenula, ponekad u igricama kada pobijedim.« (SŠŽ1), **kada izrade projekt za školu**: »Dobro, ono ponosno mogu reći kada sam radio neku shemu za projekt za školu i osjećao sam se ponosno jer sam pomoću interneta uspio napraviti projekt.« (SŠM3), »Kad sam radila prezentaciju iz biologije, to je bila najbolja prezentacija koju sam ikad napravila i za to sam potrošila puno vremena na Internetu.« (SŠŽ7), **kada drugi prate njihove aktivnosti**: »Ponosan sam jako na svoj Instagram jer objavljujem jako dobre slike.« (SŠM5), »(...) i kada sam jednom stremao stotinjak ljudi mi je gledalo stream pa mi je to bio super osjećaj.« (SŠM8), »Možda kad podijelim nešto što se loše dogodilo pa da što više ljudi vidi. Možda se netko javi i pomogne.« (SŠŽ4), »Definitivno ti crteži, pogotovo kada ih netko pohvali. I jednom sam pjevala na festivalu i to objavila na internet i kasnije sam čula da su djeca iz vrtića tu moju pjesmu pjevali kao zbor na nekoj svojoj priredbi.« (SŠŽ7).

Slika 13. Osjećaj nelagode kao posljedica korištenja interneta

Također, sudionici i sudionice istraživanja su navele kako su se prilikom uporabe interneta osjećali nelagodno jer su **dugotrajno igrali igre**: *»(...) a evo recimo igrice sam igrao jer mi je bilo dosadno, a mislim da sam igrao previše i izgubio previše vremena. Mogao sam bolje i efikasnije iskoristiti vrijeme.«* (SŠM2), *»Jedino ako skužim da sam proveo većinu dana na mobitelu.«* (SŠM4), **neprikladno se ponašali**: *»Zadirivanje, da to nisu neki najponosniji trenuci sigurno.«* (SŠM6), *»Sad se trudim to ne raditi, ali prije bi vidjela sliku neke cure i pomislila vau ona izgleda jako lijepo, onda bi počela razmišljati, a u čemu je ona loša, zato da ju samo umanjim jer je ispa-la super na Internetu. Nekako bi ju vrijeđala zbog tog.«* (SŠŽ5), *»Svađe s prijateljima zbog nekih gluposti, npr. komentara. Imam i jedan primjer.«* (SŠŽ7) ili kada sam kao mlađi slao poruke i javljao se nekim strancima koje nisam ni znao.« (SŠM7) i kada su **pregledavali svoje stare fotografije**: *»(..) a da, kada se sjetim onih starih slika i statusa osjećam se osramoćen.«* (SŠM7), *»Znam da često imaju problem pa skidaju stare slike jer ih bude sramota.«* (SŠM9), *»Jedino kad smo bili mali, kad smo imali 12, 13, 14 godina pa pišeš na Facebook prvo što ti padne na pamet. Jedino to.«* (SŠŽ6). Općenito se i muški i ženski sudionici osjećaju dobro kada **osjećaju povezanost** na internetu: *»Pričam s prijateljima i preporučim mi neku seriju.«* (SŠM6), *»Pa ne znam možda kad se dogovaramo za druženje. Puno nam je lakše se tako dogovoriti, a i zabavno nam je kad se dopisujemo pa si šaljemo neke gluposti na grupu ili imamo pozive.«* (SŠŽ2), *»Npr. javila mi se neka prijateljica s kojom se nisi dugo čula.«* (SŠŽ3), *»Kada objavim neku sliku i zbog koje sam bila onako je li dobra ili ne i onda mi prijatelji daju neki lijep komentar na tu sliku onda se odmah osjećam bolje.«* (SŠŽ8). Loše se osjećaju kada ih se **vrijeđa**: *»Pa nekada bude i vrijeđanja pa se samo naživciram.«* (SŠŽ2), *»Možda kad netko napiše neki ružan izraz, komentar, ajmo reći to, ali nije mi se to previše događalo.«* (SŠŽ3), *»Pa bi i nekog uvrijedila i na kraju se osjećaš loše.«* (SŠŽ8), *»Naišao sam na vrijeđanje i kada im suigrači u igricama šalju negativne komentare.«* (SŠM1).

Zbog specifičnosti dobivenih odgovora, sudionici su pitani i kako se osjećaju kada ne koriste internet. Dobiveni podaci ukazuju na to da srednjoškolci kada ne koriste internet imaju osjećaj **dosade**: »Ako je dosadno, uzmem mobitel i prelistam Instagram.« (SŠŽ2), »Ali čisto onako zbog zabave, da imam kako provoditi vrijeme. Dosadno mi je.« (SŠŽ3), »(...) bude mi dosadno većinom.« (SŠM1), »Ako je dosadno, onda razmišljam o 'nečemu trećem' uvijek.« (SŠM3), da se osjećaju **frustrirano**: »Kako kada nekad kad ne mogu budem frustrirana.« (SŠŽ8), »Znam nekad bit nervozan.« (SŠM2), a sudionice još navode i kako se osjećaju **bespomoćno**: »Bespomoćno, jako sam navikla da imam pristup svemu.« (SŠŽ9)

RASPRAVA I ZAKLJUČAK

Sudionici ovog istraživanja rođeni su u razdoblju od 2001. do 2004. godine, te su pripadnici generacijske kohorte poznate pod nazivom generacija Z, a koju Dimock (2019.) smješta u vremensko razdoblje rođenja od 1997. do 2012. godine. Iako nisu zaživjeli, za ovu generaciju su korišteni i nazivi I-gen ili Net-gen kako bi se ukazalo da oni odrastaju u svijetu prožetom digitalnom tehnologijom, provode značajnu količinu vremena koristeći internet (Turner, 2015.) te su po Prenskom (2001.) starosjedioci u digitalnom svijetu u kojem njihovi roditelji i stariji funkcioniraju kao imigranti. Znanstvenici koji proučavaju ulogu korištenja interneta na život pripadnika generacije Z mogu se svrstati u generacije X i Boomera. Oni u svojem iskustvu s internetom funkcioniraju kao digitalni imigranti (Prensky, 2001.) te povremeno imaju izrazito negativan doživljaj interneta (npr. Spitzer, 2018.). Sama istraživanja doživljaja interneta su malobrojna i provođena na milenijalcima (npr. Tsai, 2004.), a nakon toga se uglavnom usmjeravalo na proučavanje učinaka različitih pojava i ponašanja na internetu (npr. Bedrosova i sur., 2022.).

Stoga podaci iz ovog istraživanja pokazuju kako srednjoškolci doživljavaju internet. Njihove asocijacije na sam pojam ukazuju na neke tehnološke aspekte i obilježja (uređaji za spajanje, društvene mreže, dostupnost informacija), ali i aktivnosti koje se odvijaju na internetu (zabava, povezivanje s ljudima i učenje). Već se u ovom dijelu uočavaju neki od motiva koje identificiraju Katz, Blumler i Gurevitch (1974.) – zabava, obrazovanje i socijalne interakcije. Kada se uključe i odgovori na specifična pitanja o razlozima korištenja interneta, uočava se uz spomenute i motiv lakšeg podnošenja dosade. Kako i dosada može djelovati kao stresor, tu se i četvrti Katzov motiv može razaznati. Ipak, kao glavna dva motiva ipak se izdvajaju zabava i obrazovanje (tim redom važnosti) te se oni uočavaju i kroz dva tipa motivacije koje u svojoj adaptaciji Teorije upotrebe medija i zadovoljenja potreba iznose Stafford, Stafford i Schkade (2004.) – zadovoljenje kroz sadržaj i zadovoljenje kroz proces. U odgovorima naših sudionika uočava se da se obrazuju i kroz sadržaje koje pronalaze na internetu, ali navode da i kroz samo korištenje interneta povećavaju svoje vještine

i znanja. Također, ukazuju da zabava može biti praćenje određenog sadržaja (poput gledanja filma), ali ih zabavlja i samo »skrolanje« kroz različite ponuđene sadržaje (npr. tema – Uporaba društvenih mreža). Sama zabava povremeno se isprepliće i s motivacijom za socijalnom interakcijom ili s motivom za obrazovanjem pa tako, primjerice, sudionica SŠŽ7 ukazuje da igra igrice s prijateljima, dok sudionica SŠŽ6 govori o sadržajima koje čita kako bi se educirala i istovremeno razonodila. Ipak, obrazovanje kao motiv je više vezano uz školska znanja te sudionici ističu edukativne video materijale, koriste internet kako bi pronašli definicije ili prijevode nekih pojmova, no i kako bi proširili sadržaje koje usvajaju u školi kroz pisane materijale. Uz ove modalitete prijenosa informacija, sudionice ističu i informacije koje usvajaju na samim društvenim mrežama koje one ukazuju kao izvor informacija. Budući da same društvene mreže još manje podliježu pokušajima da se osiguraju provjerene informacije na internetu i da i druga istraživanja pokazuju da adolescenti nisu pretjerano opterećeni točnošću informacija (Dumitru, 2020.), važno je istaknuti da srednjoškolci u ovom istraživanju širenje lažnih vijesti identificiraju kao negativnu stranu interneta i prepoznaju ozbiljnost tog izazova.

Po procjeni vremena koje provode na internetu, uočljivo je da sudionici percipiraju da se ono kreće uglavnom u rasponu od tri do osam sati, s dva sudionika koji provode i više vremena dnevno na internetu od tog raspona. Po tome se naši sudionici ne razlikuju od podataka koje su dobili Nagata i sur. (2022.) na par godina mlađim adolescentima u istom razdoblju u SAD-u. Naši sudionici također ističu kada govore općenito o negativnim stranama interneta i kad govore o doživljenim negativnim posljedicama korištenja interneta ovisnost te su primjereno samokritični u odnosu svog pretjeranog korištenja interneta.

Kada govore o pozitivnim i negativnim stranama korištenja interneta općenito, pripadnici generacije Z u našem istraživanju prepoznaju potencijal interneta da bude izvor zabave, znanja i informacija, ističu njegovu jednostavnost upotrebe te s jedne strane potencijal da osigura socijalno povezivanje (što je sigurno postalo još istaknutije nekoliko mjeseci nakon što je bilo ograničeno kretanje između općina u zemlji uslijed pandemije) i mogućnost da bude ugodno mjesto na kojem se možemo privremeno odmaknuti od stvarnosti. Uloga interneta u suočavanju sa stresom utvrđena je i u radu Clark i Everhart (2007.), dok Livingstone, Mascheroni i Stoilova, (2021.) ukazuju na važnost digitalnih vještina u traženju informacija. Sudionici u ovom istraživanju prepoznaju i negativne aspekte – uz već spomenutu ovisnost i širenje lažnih vijesti, tu je i nasilje preko interneta. Djevojke ističu izloženost u smislu gubitka privatnosti te nametanje standarda određenog standarda fizičkog izgleda, dok mladići ističu distanciranje kao svojevrsnu alijenaciju i povlačenje. Brojni raniji radovi ukazuju na opasnosti od ovisnosti (npr. Hu i sur., 2021.), nasilja preko interneta (npr. Šincek i sur., 2017.), brigu oko privatnosti (npr. Youn, 2009.), nametanja standarda fizičkog izgleda (npr. Kleemans i sur., 2018.) te alijenacije (Assunção i sur., 2017.). Djevojke uglavnom navode da su imale iskustvo u ovim kategorijama, pri

čemu više kategorija se odnosi na negativna, nego na pozitivna iskustva te dodaju obraćanje od strane nepoznatih, dok mladići ukazuju i na trošenje novaca na internetu (ali i mogućnost zarade kao pozitivno iskustvo) te nekvalitetno provođenje vremena.

Unatoč tome što navode više tema koje opisuju negativna, nego onih koja opisuju pozitivna iskustva, naši sudionici navode više tema koje opisuju ugodne nego neugodne emocionalne doživljaje (zadovoljstvo, opuštenost, zabava, sigurnost nasuprot sniženom samopouzdanju i općenito negativnim emocijama). I u drugim područjima, npr. kod sekstinga (Kričkić, Šincek i Babić Čikeš, 2017.), pokazuje se da su pozitivne emocije dominantne. Sukladno tome, i osjećaj ponosa izvire iz većeg broja aktivnosti – od igranja igrica, preko izrade školskih projekata, praćenja njihovih aktivnosti ili iz usavršavanja znanja, dok sram izazivaju uglavnom prekoračenje vlastitih standarda o primjerenosti dužini igranja te podsjećanje na neka ranija ponašanja ili stare fotografije.

Deprivacija od interneta kod naših sudionika izaziva dosadu, frustraciju i osjećaj bespomoćnosti. Sukladno tome, Osborne i sur. (2016.) su kod odraslih sudionika utvrdili da već četverosatna deprivacija od interneta može povećati razinu anksioznosti u odnosu na kontrolnu skupinu koja nije doživjela deprivaciju.

Za razliku od emocionalnih posljedica, posljedice koje se odnose na odnose s drugima i akademski uspjeh su redom negativne – sudionici govore da su zbog interneta imali lošije ocjene, propustili izvršiti obveze, svađali se s roditeljima te su se povodili za drugima. Očito je da je perspektiva adolescenata iz ovog istraživanja da korištenje interneta negativno djeluje na ova područja.

Kao i svako istraživanje, i ovo je ograničeno u nekim aspektima. Prvenstveno, korištenje polustrukturiranog intervjua nas je moglo udaljiti od namjere da u što većoj mjeri zahvatimo doživljaj naših sudionika te bi još otvorenija forma intervjua možda dala manje od intervjua usmjeravan doživljaj. Ograničenje je i što su u istraživanju, zbog pandemijskih ograničenja, sudjelovali poznanici diplomantica koje su provodile istraživanje. Unatoč činjenici da ih se poticalo da uzorak bude što heterogeniji, činjenica da su to poznanici četiri diplomantice psihologije čini ih vjerojatno sličnijima, a time i njihove odgovore ujednačenijima. Nadalje, vrijeme provođenja istraživanja je specifično – nekoliko mjeseci kada se doslovno preko noći velika većina aktivnosti premjestila u digitalno okruženje (uključujući i nastavne procese). U tom kontekstu, treba imati i na umu da se korištenje interneta naglo povećalo. Stoga bi bilo dobro vidjeti i kakav je doživljaj naših sudionika nakon što je tolika usmjerenost na korištenje interneta smanjena te se nastava vratila u učionice. Ipak, povećano iskustvo moglo je omogućiti sudionicima jasniji uvid u mogućnosti i ograničenja, odnosno pozitivne i negativne strane interneta.

Zaključno, možemo reći da su sudionici ovog istraživanja prepoznali izazove koje donosi korištenje interneta slično kao i istraživači u ovom području, ali da možda jasnije ukazuju i na pozitivne aspekte tog korištenja. Zanimljiv je podatak da,

dok je više emocionalno ugodnih nego neugodnih posljedica korištenja interneta, u području odnosa s drugima i u području izvršavanja zadataka i akademskog uspjeha posljedice su uglavnom negativne. Motivi koji ih potiču na korištenje mogu se uokviriti u one koje predviđa Teorija upotrebe medija i zadovoljenja potreba (Katz, Blumler i Gurevich, 1974.) unatoč odmaku od gotovo pola stoljeća i činjenici da je osmišljena za tradicionalne medije. Ovi podaci pokazuju ne samo koje rizike treba nastaviti proučavati, već i na koje mogućnosti i dobiti od korištenja interneta, osobito u generaciji Z, se treba usmjeriti.

LITERATURA

1. Assunção, R. S., Costa, P., Tagliabue, S. & Mena Matos, P. (2017). Problematic Facebook use in adolescents: Associations with parental attachment and alienation to peers. *Journal of Child and Family Studies*, 26 (11), 2990–2998. <https://doi.org/10.1007/s10826-017-0817-2>
2. Babić Čikeš, A., Milić, M., Šincek, D. & Tomašić Humer, J. (2016). *Priručnik za voditelje programa prevencije nasilja putem interneta*. Osijek: Filozofski fakultet.
3. Bedrosova, M., Machackova, H., Šerek, J., Smahel, D. & Blaya, C. (2022). The relation between the cyberhate and cyberbullying experiences of adolescents in the Czech Republic, Poland, and Slovakia. *Computers in Human Behavior*, 126, 107013. <http://doi.org/10.1016/j.chb.2021.107013>
4. Beuick, M. D. (1927). The limited social effect of radio broadcasting. *American Journal of Sociology*, 32 (4), 615–622. <https://doi.org/10.1086/214187>
5. Burnette, C. B., Kwitowski, M. A. & Mazzeo, S. E. (2017). »I don't need people to tell me I'm pretty on social media:« A qualitative study of social media and body image in early adolescent girls. *Body Image*, 23, 114–125. <https://doi.org/10.1016/j.bodyim.2017.09.001>
6. Clark, E. A. & Everhart, D. (2007). Positive effects of internet use by college freshmen. *The New School Psychology Bulletin*, 5 (2), 31–36.
7. Crotty, M. (1998). *The foundations of social science research*. New South Wales: Allen & Unwin.
8. Dimock, M. (2019). Defining generations: Where millennials end and generation Z begins. *Pew Research Center*, 17 (1), 1–7.
9. Dumitru, E. A. (2020). Testing children and adolescents' ability to identify fake news: A combined design of quasi-experiment and group discussions. *Societies*, 10 (3), 71. <https://doi.org/10.3390/soc10030071>
10. Duvnjak, I., Jukić, R., Milić, M., Ručević, S., Šincek, D. & Tomašić Humer, J. (2016). *Izveštaj istraživanja: Safer internet centre Croatia: Making internet a good and safe place* (CEF-TC-2014-1 005).

11. Fisher, D. D. (1991). *An introduction to constructivism for social workers*. Westport, Praeger.
12. Hu, R., Ye, M., Lai, B., Luo, F., Yang, M., Yuan, J. & Tao, Q. (2021). Fear of COVID-19, Internet addiction, learning burnout, and psychological health on teenagers in China at post-pandemic era: A serial mediation model. *Research Square*. <https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-955207/v1>
13. John, J. J., Joseph, R., David, A., Bejoy, A., George, K. V. & George, L. (2021). Association of screen time with parent-reported cognitive delay in preschool children of Kerala, India. *BMC Pediatrics*, 21 (1), 1–8. <https://doi.org/10.1186/s12887-021-02545-y>
14. Johnson, J. M. (2009). *The impact of cyber bullying: A new type of relational aggression*. Paper based on a program presented at the American Counseling Association Annual Conference and Exposition, Charlotte, NC.
15. Katz, E., Blumler, G. & Gurevich, M. (1974). Utilization of mass communication by the individual. In: Blumler, G. & Katz, E. (eds.), *The uses of mass communication: Current perspectives on gratifications research*. Beverly Hills: Sage Publication, 19–32.
16. Katz, E., Blumler, J. G. & Gurevitch, M. (1973). Uses and gratifications research. *The Public Opinion Quarterly*, 37 (4), 509–523.
17. Kleemans, M., Daalmans, S., Carbaat, I. & Anschütz, D. (2018). Picture perfect: The direct effect of manipulated Instagram photos on body image in adolescent girls. *Media Psychology*, 21(1), 93–110. <https://doi.org/10.1080/15213269.2016.1257392>
18. Knežević, M., Miljenović, A. & Branica, V. (2013). *Teorija socijalnog rada*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu Pravni fakultet Studijski centar socijalnog rada.
19. Kričkić, D., Šincek, D. & Babić Čikeš, A. (2017). Sexting, cyber-violence and sexually risk behaviour among college students. *Kriminologija & socijalna integracija*, 25 (2), 15–28. <https://doi.org/10.31299/ksi.25.2.2>
20. Lewis, L., Povey, R., Rose, S., Cowap, L., Semper, H., Carey, A. & Clark-Carter, D. (2021). What behavior change techniques are associated with effective interventions to reduce screen time in 0–5 year olds? A narrative systematic review. *Preventive Medicine Reports*, 23, 101429. <https://doi.org/10.1016/j.pmedr.2021.101429>
21. Livingstone, S., Mascheroni, G. & Stoilova, M. (2021). The outcomes of gaining digital skills for young people's lives and wellbeing: A systematic evidence review. *New Media & Society*, 25(5), 1176–1202. <https://doi.org/10.1177/146144482111043189>
22. Matković, R. & Vejmelka, L. (2022). Online aktivnosti, e-učenje i roditeljska uloga kod osnovnoškolaca za vrijeme pandemije COVID-19. *Media Studies*, 13 (25), 3–26. <https://doi.org/10.20901/ms.13.25.1>

23. Martínez-Ezquerro, J. D., Riojas-Garza, A. & Rendón-Macías, M. E. (2017). Clinical significance vs statistical significance. How to interpret the confidence interval at 95%. *Revista Alergia México*, 64 (4), 477–486. <https://doi.org/10.29262/ram.v64i4.334>
24. Meerloo, J. A. (1954). Television addiction and reactive apathy. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 120 (3–4), 290–291.
25. Milić, M. (2020). Percepcija nasilja preko interneta iz perspektive učenika i nastavnika. *Ljetopis socijalnog rada*, 27 (1), 113–150. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i1.335>
26. Nagata, J. M., Cortez, C. A., Cattle, C. J., Ganson, K. T., Iyer, P., Bibbins-Domingo, K. & Baker, F. C. (2022). Screen time use among US adolescents during the COVID-19 pandemic: Findings from the Adolescent Brain Cognitive Development (ABCD) study. *JAMA Pediatrics*, 176 (1), 94–96. <https://doi.org/10.1001/jama-pediatrics.2021.4334>
27. Olweus, D. (1993). Bullies on the playground. In: Hart, H. C. (ed.), *Children on playgrounds, research perspectives and applications*. New York: State University of New York Press, 85–128.
28. Ophir, Y., Rosenberg, H. & Tikochinski, R. (2021). What are the psychological impacts of children's screen use? A critical review and meta-analysis of the literature underlying the World Health Organization guidelines. *Computers in Human Behavior*, 124. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2021.106925>
29. Osborne, L. A., Romano, M., Re, F., Roaro, A., Truzoli, R. & Reed, P. (2016). Evidence for an internet addiction disorder: Internet exposure reinforces color preference in withdrawn problem users. *The Journal of Clinical Psychiatry*, 77 (2), 269–274. <https://doi.org/10.4088/JCP.15m100736806>
30. Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. From on the horizon. *MCB University Press*, 9 (5), 1–6.
31. Ponti, M., Bélanger, S., Grimes, R., Heard, J., Johnson, M., Moreau, E., & Williams, R. (2017). Screen time and young children: Promoting health and development in a digital world. *Paediatrics & Child Health*. 461-468. <https://doi.org/10.1093/pch/pxx123>
32. Radovic, A., McCarty, C. A., Katzman, K. & Richardson, L. P. (2018). Adolescents' perspectives on using technology for health: Qualitative study. *JMIR pediatrics and parenting*, 1 (1), e2. <https://doi.org/10.2196/pediatrics.8677>
33. Spitzer, M. (2018). *Digitalna demencija: Kako mi i naša djeca silazimo s uma*. Zagreb: Naklada Ljevak.
34. Stafford, T. F., Stafford, M. R. & Schkade, L. L. (2004). Determining uses and gratifications for the Internet. *Decision sciences*, 35 (2), 259–288. <https://doi.org/10.1111/j.00117315.2004.02524.x>
35. Šincek, D., Duvnjak, I., & Milić, M. (2017). Psychological outcomes of cyber-violence on victims, perpetrators and perpetrators/victims. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53(2), 98-110. <https://doi.org/10.31299/hrri.53.2.8>

36. Tsai, C. C. (2004). Adolescents' perceptions toward the Internet: A 4-T framework. *CyberPsychology & Behavior*, 7 (4), 458–463. <https://doi.org/10.1089/cpb.2004.7.458>
37. Tsai, C. C. & Lin, C. C. (2004). Taiwanese adolescents' perceptions and attitudes regarding the internet: Exploring gender differences. *Adolescence*, 39 (156).
38. Turner, A. (2015). Generation Z: Technology and social interest. *The Journal of Individual Psychology*, 71 (2), 103–113. <https://doi.org/10.1353/jip.2015.0021>
39. Walrave, M. & Heirman, W. (2011). Cyberbullying: Predicting victimisation and perpetration. *Children & Society*, 25 (1), 59–72. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2009.00260.x>
40. Youn, S. (2009). Determinants of online privacy concern and its influence on privacy protection behaviors among young adolescents. *Journal of Consumer Affairs*, 43 (3), 389–418. <https://doi.org/10.1111/j.1745-6606.2009.01146.x>

Daniela Šincek
Marija Milić
Anita Barišić

HOW GENERATION Z PERCEIVE INTERNET?

ABSTRACT

Today's adolescents grow up with digital technologies and the Internet from birth. In order to learn about the Internet experience of these adolescents, in accordance with the social constructivist perspective, qualitative methodology was used in this paper. The Uses and Gratification Theory guided the formulation of questions in a semi-structured interview. To explore the youth's perception of the internet, ten girls and nine boys were interviewed. Their answers were analysed by thematic analysis and four thematic units «Experience of the term Internet from the perspective of high school students», «Motivation to use the Internet» and «Experience of the positive and negative consequences of Internet use» and "Emotional experience of using the Internet" were identified. Motives for using the Internet have been shown to include entertainment, learning, social interactions, and, to a lesser extent, stress reduction. Young people identify both positive and negative aspects of using the Internet, citing more negative experiences based on their own experiences. The use of the Internet, on the other hand, causes several different pleasant emotional reactions, but also conflicts with family and failures in the performance of home and school obligations.

Key words: *Internet; adolescents; social constructivism; uses and gratification theory*

*Međunarodna licenca / International License:
Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.*